

УДК 911.37

Мельничук М.М.,
кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Зейко В.О.,
аспірант кафедри туризму та готельного господарства
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НАЙПОПУЛЯРНІШИХ АВТОБУСНИХ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ ШКОЛЯРІВ ТА МОЛОДІ ВОЛИНИ

У статті розглянуто та проаналізовано сучасний стан, проблеми та перспективи автобусних маршрутів, якими найчастіше подорожують школярі та молодь Волинської області, визначено їх основні напрями та динаміку у період з 2010 по 2017 роки.

Ключові слова: шкільний та молодіжний туризм, шкільні екскурсії, туристичні маршрути, туристичні об'єкти, напрями подорожей.

В статье рассмотрены и проанализированы состояние, проблемы и перспективы автобусных маршрутов, которыми чаще всего путешествуют школьники и молодежь Волынской области, определены направления и их динамика в период с 2010 по 2017 годы.

Ключевые слова: школьный и молодежный туризм, школьные экскурсии, туристические маршруты, туристические объекты, направления путешествий.

Melniichuk M.M., Zeyko V.O. THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE MOST POPULAR BUSES TOURIST ROUTES FOR SCHOOLCHILDREN AND YOUTH OF VOLYN

The article analyzes the current state, problems and prospects of bus routes, which are most frequently visited by schoolchildren and youth of the Volyn region, their main directions and dynamics in the period from 2010 to 2017 are determined.

Regional studies and tourism have become one of the best forms of communication with the world, the education of young people in love and respect for their city, region, Ukraine. Tourist-linguistic work is an effective means in all age categories for civic upbringing of the individual, involving children in the knowledge of their native land, nature, society, historical and cultural heritage.

The analysis of statistical data on college trips of schoolchildren and youth of Volyn region will allow to estimate attractiveness of recreational resources of western Ukraine, to define problems and possibilities of their optimization; outlined areas of the oblast, where the tourist-linguistic work in schools should be increased.

Every year only 15% of all students and young people of the Volyn region carry out tourist trips, but from 2015 there is a noticeable annual tendency to increase their number. The analysis shows the main directions of travel tours for schoolchildren and youth of the Volyn region and helps to identify the tourist routes that need to be improved and developed.

Key words: school and youth tourism, school excursions, tourist routes, tourist objects, directions of travel.

Постановка наукової проблеми та її значення. Краєзнавство і туризм стали однією з найкращих форм зв'язку навчання з навколишнім світом, виховання в молоді любові та поваги до свого міста, області, України. Туристсько-краєзнавча робота – ефективний засіб у всіх вікових категоріях для громадянського виховання особистості, залучення дітей до пізнання рідного краю, природи, суспільства, історико-культурної спадщини.

Аналіз статистичних даних про колективні подорожі школярів та молоді Волині дасть

зможу оцінити привабливість рекреаційних ресурсів західної України, визначити проблеми та можливості їх оптимізації; виокремити райони області, де слід збільшувати туристсько-краєзнавчу роботу по школах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню загальних питань і досліджень шкільного (педагогічного) та молодіжного туризму присвячено праці таких учених, як О.В. Колотуха [1], С.І. Нікітенко [2], О.О. Остапеч [3], В.К. Федорченко [5] та інші. Сучасний стан та маршрути, якими подорожують шко-

лярі та молодь Волині, залишилися поза увагою науковців, так само, як і кількісна залежність організованих турів від географічного положення району.

Основними завданнями статті є дослідження напрямів туристичних поїздок юних Волинян у 2010–2017 рр. та їх залежність від різних зовнішніх чи внутрішніх чинників.

Матеріалами для аналізу та узагальнень були фондові матеріали Управління освіти і науки Волинської облдержадміністрації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шкільний туризм (педагогічний туризм) – це вид позакласної краєзнавчої роботи в загальноосвітньому закладі, спрямований на задоволення рекреаційних потреб школярів [5]. В середньому за рік школярами Волинської області здійснюється 600 турів, у яких задіяні 20–22 тисячі юних туристів щороку, проте це лише 14–15% від загальної кількості учнів. До прикладу, у м. Луцьку ця цифра становить 35–40%. Як бачимо, показники надзвичайно низькі.

Молодь подорожує ще менше ніж школярі через незначний колективізм, брак часу та коштів. Прерогативою стає сімейний відпочинок. Проте напрями їх подорожей майже такі ж, як і у школярів (за винятком Рівненського зоопарку та деяких інших ближніх туристичних об'єктів).

Щодо загальної динаміки подорожей за 8 років, то дуже суттєвий спад у кількості поїздок відбувався у 2013–2014 році. Мінімум у 2014 році 329 подорожей – це майже у 2 рази менше середньостатистичного рівня. Пояснюється регрес турпоїздок у цих роках складною політичною та економічною ситуацією в Україні. З 2015 р. спостерігаємо значну активізацію юних туристів та динаміку до збільшення турів. У 2017 р. відбулось найбільше поїздок за восьмирічний період – 773. В основі стрімкого збільшення кількості турів у 2015–2017 рр. лежить суттєва популяризація туризму, збільшення кількості турфірм, готелів, автобусів; покращення дорожньої інфраструктури та доступності об'єктів; пропозиція нових атракцій та розваг під час подорожей. Однак, не зважаючи на позитивну динаміку зростання, кількість турів залишається досить малою відносно кількості учнів та молоді.

Динаміка зміни кількості турпоїздок у різні роки по районах практично не відрізняється від загальнообласної: у кожному районі Волинської області прослідковується спад протягом 2010–2014 рр. і ріст, починаючи з 2015 року. Найчастіше у подорожі вирушали туристи з великих міст – Луцька, Ковеля, Володимира-Волинського та Нововолинська (73% від загальної кількості турів). З районів у лідерах ті, які знаходяться найближче до обласного центра – Луцький, Ківерцівський, Рожищенський, Горохівський. Практично не задіяні у туризмі школярі Камінь-Каширського, Ратнівського, Любешівського, Старовижівського районів. У південних та центральних районах Волинської області відбувається набагато більше турів, ніж у північних. Причиною цього є краща транспортна доступність рекреаційних об'єктів та наявність більшої кількості туристичних фірм та пасажирських перевізників. Загалом по області кількість туристичних поїздок у регіоні майже пропорційна його економічно-соціальному розвитку.

Найпопулярніші області, які відвідуються волинськими школярами та молоддю – Львівська, Рівненська, Тернопільська, Івано-Франківська, Закарпатська області. Найрідше у тури вихідного дня волиняни їздять до Дніпропетровської, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Полтавської, Харківської, Чернігівської областей.

Найбільш відвідуваним містом серед юних волинян є Львів. До міста Лева здійснюється майже третина всіх турів. На такий вибір впливають різні чинники: порівняно близька відстань, гарна туристична інфраструктура (достатня кількість хостелів, готелів, екскурсиводів, туроператорів), величезна кількість рекреаційних об'єктів. Важливо, що кількість туристичних ресурсів у м. Львів задовольняє потреби будь-якої вікової категорії туристів.

Довгий час головною проблемою поїздок був жахливий стан траси Н-17 Луцьк – Львів, особливо у 2012–2014 рр. (відповідно, спостерігаємо спад подорожей до Львова у цей період). Після капітального ремонту траси Н-17 (кінець 2015 – початок 2016 рр.) кількість турів до Львова почала стрімко збільшуватись – зі 157 турів у 2010 році та 93 у 2014 р. до 258 у 2017 р.

Міняються тенденції щодо відвідування туристичних об'єктів у Львові. Останніми роками волиняни стали менше практикувати екскурсії до парку «Шевченківський гай», Личаківського кладовища, різних релігійних об'єктів, музеїв, а більше часу почали проводити у центральній частині міста, приймати участь у різних атракціях тощо. По місту екскурсії стали переважно пішохідними, без переміщення автобусом. Незмінно традиційними залишаються прогулянки по площі Ринок, г. Високий замок, проспекту Свободи. Під час 2-денних турів до традиційних об'єктів для відвідування додаються Львівський театр опери та балету імені С. Крушельницької, аквапарк «Пляж», новий стадіон «Арена Львів», Львівський державний цирк, Дитячий розважальний комплекс «Sky Park».

Туризм у Львові продовжує стрімко розвиватись, тому ми прогнозуємо, що це місто незмінно залишиться найпопулярнішим серед туристичних поїздок волинян.

Закарпаття завжди приваблювало туристів різноманітністю туристичних об'єктів, розвинутою інфраструктурою, гарним сполученням (траса Київ – Чоп), різними варіантами організації подорожі. Серед недоліків – поганий стан доріг місцевого значення, значна відстань між різними рекреаційними об'єктами, велика загальна протяжність маршруту, що впливає на вартість подорожі. До 8% всіх турів з Волині здійснюється на Закарпаття.

Варто зазначити, що дводенні поїздки волинян у Закарпаття дуже складні: переїзд, обід, поселення/виселення з готелю займають багато часу. Тому частіше планують триденні тури, особливо для молоді. Найпопулярнішими об'єктами Закарпаття серед волинських туристів є палац Шенборнів, замок Паланок, замок Сент-Міклош, озеро Синевир, водоспад Шипіт, підйомник в с. Пилипець та музеї в с. Колочава. Не втрачають позиції термальні джерела рекреаційних комплексів «Жайворонки» чи «Косино», атракції з дегустації вин, сирів тощо. Менш популярні туристичні місця: с. Іза, м. Хуст, м. Ужгород, м. Берегове, бункер Арпада.

Під турами у Прикарпаття розуміються подорожі до Надвірнянського, Верховинського, Коломийського районів Івано-Фран-

ківської області та міст і сіл, які відносяться до Яремчанської міської ради. Щороку сюди з Волині здійснюється близько 50 поїздок, кількість турів з 2015 року тільки зростає. Це пов'язано з розвитком інфраструктури навколо гірськолижного комплексу «Буковель» та капітальним ремонтом автодоріг Н-17 та Н-09.

Варіативність маршрутів у цьому напрямку менша, порівнюючи із Закарпаттям. Туристичних об'єктів теж менше, проте вони розташовані компактніше. Найчастіше для дводенних турів використовувалась програма з прогулянкою до водоспаду Гук, Пробій та катанням на канатно-крісельній дорозі у гірськолижного комплексу «Буковель» в один день та екскурсією стежкою Довбуша або горою Маковиця у інший день. Користуються меншою популярністю такі об'єкти, як вольєрне господарство, музей екології та етнографії Карпатського краю у м. Яремче, лижні трампліни та віадуки у с. Ворохта.

Під час організації триденних турів у Прикарпаття додається можливість для відвідування додаткових об'єктів. Прерогативою користуються екскурсійні програми у с. Верховина та підкорення вершин (гори Маковиця, Говерла, Хом'як). Рідше туристи відвідують м. Коломия (музей писанкового розпису) та Манявський скит.

Автобусний туристичний маршрут львівськими замками третій за рейтингом серед одноденних екскурсій – 5,7% від усіх поїздок школярів та молоді. Зазвичай обов'язково екскурсанти відвідують Підгорецький палац та Олеський замок. Альтернативою Золочівському замку виступають Дубенський замок або Тараканівський форт через значно кращу транспортну доступність. До львівських замків частіше подорожують екскурсанти південно-західних районів Волинської області. Існує тенденція до зменшення поїздок по цьому маршруту, зокрема у 2010 році по львівським замках подорожувало 8,4% всіх учнів з Волині, а у 2017 лише 3,1%. Причинами є недостатність розвитку інфраструктури біля об'єктів, погана інноваційна та маркетингова діяльність, часті проблеми, пов'язані з відсутністю екскурсоводів у пікові дні та години, недостатня кількість рекреаційних зон по дорозі до об'єктів. Учні 5–7 класів, які найчастіше подорожують

львівськими замками, хочуть значно більшого і цікавішого ніж 40-хвилинні монологи екскурсів у кожному з об'єктів. Дитячий інтерес рятують лише розповіді про привида і відвідини підземелля у Підгірцях та прогулянка з ліхтариками у лабіринтах Тараканівського форту.

Місто Кременець не багате визначними туристичними об'єктами, проте тут поєднані різні види туристичних ресурсів: історико-культурні (руїни Кременецького замку, Богоявленський монастир, козацьке кладовище) та природні (Кременецькі гори, ботанічний сад), що і приваблює учнів з Волині. Місто Кременець часто об'єднують в один маршрут з м. Дубно, на цей напрямок припадає до 5% всіх поїздок.

Давнє місто Острог популярне для проведення одноденних екскурсій волинських учнів та студентів через близьке розташування, наявність достатньої кількості туристичних об'єктів та зон для відпочинку, можливістю включити в маршрут визначні місця у Рівному, Клевані, Пересопниці. Острог займає сьому позицію серед турів, що відвідують юні волиняни поза межами області (4,0% всіх поїздок або 30–40 турів щороку). Зазвичай екскурсанти в м. Острог намагаються відвідати Національний університет «Острозька академія», музей книги та друкарства, Острозький замок.

Маршрут по фортецям у м. Кам'янець-Подільський та м. Хотин третій за популярністю серед дво- та триденних турів. Проте загальна кількість поїздок туди невелика – 3,8% від всіх подорожей. Часто в маршрут додають такі цікаві об'єкти, як історичний центр Кам'янець-Подільського, печеру Кришталева, Джуринський водоспад, Дністровський каньйон, Дністровське водосховище. Проте тури до Кам'янець-Подільського менш популярні ніж тури у Карпати (приблизно у два рази менше поїздок) за майже однакової відстані цих маршрутів. Це можна пояснити кількома чинниками:

- до Кам'янець-Подільського веде погана автодорога, там менша кількість готелів та хостелів, а їх вартість дорожча;

- заклади розміщення в Карпатах мають власну територію, можливість користування альтанками, мангалами тощо;

- тури в Карпати мають більше можливостей до вибору рекреаційних об'єктів та різних альтернатив організації подорожі;

- більша протяжність маршруту до Кам'янець-Подільського із західних районів Волинської області.

Екскурсії до заповідника «Поле Берестецької битви» (с. Пляшева Рівненської області) дуже схожі за організацією, тривалістю і вартістю з поїздками у с. Колодяжне чи м. Володимир-Волинський. Це поїздка для учнів початкових класів з можливістю відпочинку на природі та нескладною екскурсійною програмою. У с. Пляшева волинські школярі подорожують як через м. Горохів (перевага у тому, що весь маршрут пролягає Волинською областю), так і через смт Демидівку (шлях Рівненською областю, проте є змога відвідати Хрінницьку ГЕС та відпочити біля водосховища).

Туристичні об'єкти у м. Жовква та с. Крехів ще 10 років тому дуже приваблювали волинських туристів, але через повну відсутність інфраструктури цей маршрут впродовж 8 років є регресивним. З 5,3% від усіх поїздок у 2010 році кількість знизилась до 0,7% у 2015 р. До ремонту автодороги Н-17 Луцьк-Львів Жовкву відвідували лише учні з м. Нововолинськ та Володимир-Волинський. Сьогодні велика відстань до об'єктів і, відповідно, висока вартість поїздки не відповідає якості туристичних послуг та наявності належної інфраструктури для відпочинку дітей та, особливо, молоді.

Крім того, волиняни, особливо школярі, зовсім перестали подорожувати паломницьким туром у місто Почаїв. Кількість шкільних екскурсій зменшились з 4 до 0,8% за 8 років. Ми можемо визначити два чинники, які це зумовили:

- загострення протистояння між Київським та Московським патріархатами Української Православної Церкви;

- вибір самих дітей їздити у рекреаційні, а не паломницькі тури.

Тур до столиці України один із найбільш вартісних. Щороку до Києва здійснюється близько 2% поїздок. Майже половина турів здійснюється залізничним транспортом, адже це дешевше, проте не дуже зручно. Останніми роками до стандартного списку туристичних об'єктів, які відвідують в Києві школярі та

молодь Волині (вул. Хрещатик, майдан Незалежності, Арка дружби народів, Андріївський узвіз, Софійський собор, Київська лавра), додалися Музей води, НСК «Олімпійський», алея Героїв Небесної Сотні, музей корупції «Межигір'я» (с. Нові Петрівці).

У місті Київ зосереджено надзвичайно багато туристичних ресурсів, проте волинські школярі не їдуть масово на екскурсії до столиці через високу вартість проживання, харчування, екскурсійного обслуговування, складність подорожування автобусом через затори.

Останніми роками набирають популярності подорожі волинян до міста Тернополя. Головні причини: розвиток інфраструктури в місті, недалеко відстань від області, незвичайна та недорога атракція у центрі – прогулянка на теплоході по водосховищу. Недоліки, що перешкоджають збільшенню кількості турів до м. Тернопіль, – далека відстань від західних районів Волинської області, недостатня кількість туристичних об'єктів, щоб зайняти туристів на весь день. Тому часто у маршрут до Тернополя включають Збараський замок чи Вишнівецький палац.

Тури до селища Славське у весняну та осінню пору з кожним роком набирають все більшої популярності (від 0,3 до 1,3% всіх подорожей). Найбільше поїздок відбувається з м. Нововолинськ та м. Володимир-Волинський. Пов'язаний розвиток маршруту з ремонтом дороги, великою кількістю варіантів недорогого проживання, незначною відстанню до інших туристичних об'єктів Прикарпаття. Зараз Славське зі своєю канатно-крісельною дорогою розглядається як нова альтернатива с. Пилипець.

Волинські туристи почали активніше відвідувати бальнеологічний курорт Трускавець, навіть не зважаючи на велику відстань до нього. Причиною цього є відкриття у жовтні 2015 року дельфінарію «Оскар» та капітальний ремонт дороги Луцьк-Львів. У 2017 році до міста-курорту було здійснено 17 екскурсій, тоді як протягом 2013–2015 рр. жодної. Більшому зростанню турів до Трускавця перешкоджає далека відстань і дорога вартість як проїзду, так і самого вхідного квитка в дельфінарії.

Зменшення кількості турів до найкращого дендропарку України – «Софіївки»

у м. Умань – пов'язане лише з постійним зростанням вартості транспортних послуг. Далека відстань (більше 1200 км у дві сторони з м. Луцька) зумовлює високу вартість туру, а довгий переїзд втомлює як учнів, так і дорослих. Тому подорожі до Умані з Волинської області відбуваються останніми роками рідко.

Щороку кілька туристичних груп з Волині приймає місто Чернівці. Перевагою цього обласного центру є визначні історико-культурні туристичні об'єкти, пішохідна центральна частина, легка транспортна доступність природніх пам'яток неподалік. Недоліки в організації поїздки: поганий стан дороги міжнародного значення М-19 Доманове – Порубне впродовж багатьох років, зовсім невеликий готельний фонд. У м. Чернівці є можливість подорожувати залізничним транспортом – потягом Ковель-Чернівці, проте проблемою стає графік руху потяга – один раз у два дні.

Вінниця стала новим та незвичайним напрямком подорожей протягом останніх років. Тур є дорогим (враховується велика відстань до Вінниці та недешево проживання у місті), проте насиченим. Зазвичай, організовуючи поїздки з Волині до м. Вінниці, у туристичний маршрут включають музей космонавтики ім. С.П. Корольова у м. Житомир, ставку «Вервольф» (с. Стрижавка Вінницького р-ну), музей-садибу та усипальницю М.І. Пирогова, дитячий розважальний центр «Roshen» (до 2015 року кондитерську фабрику «Roshen»), пішохідну екскурсію центральною частиною Вінниці, що закінчується на набережній біля вінницького мультимедійного плавучого фонтану. Хоча, згідно зі статистичними даними, до Вінниці щороку відбувається дуже мало турів, маршрут є перспективним через розвиток туризму та благоустрою у місті, нещодавній ремонт траси М-21 на відрізку Житомир – Вінниця, наявність цікавих і незвичайних атракцій для школярів та молоді, які поєднуються з історико-культурними об'єктами.

До Тернопільських печер Млинки та Кришталевої (с. Кривче та с. Залісся) здійснюється мало турів через те, що ці туристичні об'єкти часто включаються у дво-, триденні поїздки, наприклад до м. Кам'янець-Подільського, Чернівців, Тернополя тощо. Така ж

ситуація і з екскурсіями до «Тунелю кохання» у Клевані (цей об'єкт включається у маршрути до міст Рівного, Острога, Пересопниці, Березного); смт Клесів часто входить до поїздок в Березне, Базальтове; Житомир відвідується по дорозі до Вінниці, Києва); Цуманську пушу включають до рейсів до Рівного та Березного.

Лише кілька поїздок за 8 років було здійснено до місць, які пов'язані з життям відомих письменників – Івана Франка (с. Нагуєвичі Львівської області), Лесі Українки (м. Новоград-Волинський) та Тараса Шевченка (с. Шевченкове, с. Моринці, м. Канів Черкаської області). Причина цього очевидна – великі відстані до вказаних місць та не дуже приваблива для дітей концепція подорожі. Ці маршрути здебільшого є прерогативою студентів-філологів.

Висновки з проведеного дослідження.

Кожного року лише 15% всіх учнів та молоді Волинської області здійснює туристичні поїздки, проте з 2015 року помітна щорічна тенденція до збільшення їх кількості. Проведений аналіз показує основні напрямки, за якими здійснюються туристичні поїздки школярами та молоддю Волинської області, та

допомагає виявити туристичні маршрути, які потрібно удосконалювати та розвивати. Отримана інформація має практичне значення та може бути використана органами місцевого самоврядування, освітянами, працівниками туристичної сфери під час планування їхньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як територіальна соціально-економічна система: проблеми та перспективи розвитку [Текст]: Дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Колотуха Олександр Васильович; НАН України, Інститут географії. К., 2004. 257 арк.
2. Нікітенко С.І. Розвиток молодіжного та дитячого туризму в незалежній Україні: проблеми та перспективи. Наукові праці. Сер.: Істор. науки. 2006. № 49. С. 64–68.
3. Остапец А.А. Педагогика и психология туристско-краеведческой деятельности учащихся [Текст]: Методические рекомендации. М., РМАТ, 2001. 87 с.
4. Сучасні різновиди туризму [Текст]: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 334 с.
5. Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Скрипник М.І., Цехмістрова Г.С. Педагогіка туризму [Текст]. К.: Видавничий дім «Слово», 2004. 296 с.